

Осіпчук І. О., викладач (Міжнародний економіко-гуманітарний університет імені акад. С. Дем'янчука, м. Рівне)

ТЕРИТОРІАЛЬНА СТРУКТУРА РОЗДРІБНОЇ ТОРГІВЛІ РІВНЕНСЬКОЇ ОБЛАСТІ

Одним з пріоритетних напрямків досліджень суспільної географії на сучасному етапі економічного розвитку є територіальна структура та пропорційність розвитку та розміщення галузей соціальної сфери. Роздрібна торгівля, як складова соціальної сфери, є однією з найбільш динамічних галузей, що забезпечує процес кругообігу грошової маси. Тому для ефективного функціонування економіки регіону дуже важливим є раціональне і науково обгрунтоване розміщення закладів торговельного обслуговування населення різних форм власності як традиційних, так і сучасних форм, спрямування потоків внутрішнього товарообороту з урахуванням всіх факторів, що спричиняють вплив на їх ефективне функціонування. Основним критерієм ефективності розміщення закладів торговельного обслуговування населення, а саме, закладів роздрібно торгівлі, є зменшення витрат часу на купівлю усіх необхідних товарів та отримання всього спектру торговельних послуг.

Територіальна структура торговельного обслуговування населення відображає внутрішню територіальну будову її елементів на території області, утворюючи при цьому певні форми їх територіального зосередження. Ієрархія таких елементів та їх взаємне розміщення, що забезпечує оптимальний товаропотік на певних територіях є предметом дослідження уже тривалий період в різних країнах.

Ключовими поняттями просторового розміщення торгівлі, які запропонував Р. Девіс, є: поріг торговельних послуг, радіус реалізації послуги, центр обслуговування, зона обслуговування, ранги послуг і центрів торговельного обслуговування, ієрархія центрів обслуговування.

Виходячи зі значень цих понять та загального підходу теорії центральних місць сформульовані *загальні закономірності просторового розміщення* як сфери послуг в цілому, так і роздрібно торгівлі зокрема:

- чим більший населений пункт, тим більше торговельних закладів у ньому;
- в населеному пункті зі збільшенням людності набір торговельних закладів урізноманітнюється;
- торговельні заклади унікального попиту розташовуються лише в великих населених пунктах, що є центрами обслуговування найвищого рангу;
- центри торговельного обслуговування мають відповідну ієрархію:

1) існує лише один центр торговельного обслуговування найвищого рангу;

2) кількість центрів торговельного обслуговування збільшується зі зниженням порядку рангу;

3) центри торговельного обслуговування вищого рангу мають повний набір послуг центрів торговельного обслуговування попереднього рангу;

– зі зростанням людності центру його сфера торговельного обслуговування буде все більше задовольняти власні потреби, аніж прилеглої території;

– з розвитком продуктивних сил спостерігається тенденція до скорочення центрів торговельного обслуговування нижчих рангів.

На теоретичному рівні в межах області можна говорити про формування обласної торговельної системи з такими елементами функціонально-територіальної структури: 1) торговельні пункти (первинного, внутрішньогосподарського, міжгосподарського обслуговування); 2) торговельні центри (внутрішньогосподарського, міжгосподарського (кущового) і районного обслуговування); 3) торговельні вузли (міжрайонного та обласного обслуговування). У міру ускладнення (від елементарних торгових пунктів у найменших селах і хуторах з часто відсутніми стаціонарними закладами торгівлі до обласних центрів з повним набором підприємств торгівлі всіх типів і частоти попиту) кількість їх відповідно зменшується. Так, скажімо, у Рівненській області існує біля 1000 торговельних пунктів та лише 3 торговельних вузли; у Хмельницькій області відповідно 1417 торговельних пунктів та 4 торговельні вузли. Отже, можна простежити певні закономірності щодо кількості центрів торговельного обслуговування населення певного рангу.

Для визначення центрів торговельного обслуговування, зон їх впливу та поділу їх на відповідні ранги необхідно мати досить повну інформацію щодо населених пунктів, які виконують функції торговельного обслуговування населення області. Таку інформацію ми отримали шляхом суцільного телефонного опитування по сільських радах, яких в області налічується 338 та до складу яких входить 1000 сільських населених пунктів.

Під час типізації центрів торговельного обслуговування населення ми проаналізували такі параметри як: 1) середній радіус впливу; 2) максимальний радіус впливу; 3) площа зони впливу; 4) кількість населених пунктів в її межах; 5) кількість населення, що до неї належить; 6) потужність роздрібно-торгівельної мережі центру (кількість закладів роздрібно-торгівлі). Для того щоб виділити типи торговельних центрів ми провели ранжування по кожному з семи показників та за сумою балів виділили типи центрів торговельного обслуговування на території Рівненської області. У таблиці 1 запропоновано типізацію центрів торговельного обслуговування населення Рівненської області.

Таблиця 1

Структура торговельної системи Рівненської області

Елементи територіальної структури		Назва населеного пункту
Торговельні вузли		
обласний		м.Рівне
міжрайонні		м.Сарни, м.Дубно
Торговельні центри		
районні	потужні	м.Дубровиця, м.Костопіль
	середні	смт Зарічне, смт Рокитне, смт Млинів, м.Острог, м.Здолбунів, м.Березне, смт Володимирець, м.Радивилів, м.Кузнецовськ
	малопотужні	м.Корець, смтГоща, смтДемидівка, смтСоснове
кущові		смт Мізоч, смт Степань, с.В.Межиричі
внутрішньогосподарські		смт Клевань, с.Берестечко, смт Рафалівка, с.Козин, с.Борове, с.Деражне, с.Оженин, с.Бугрин, с.Тучин
Торговельні пункти		
кущові		виділено 79 у межах області
внутрішньогосподарські		окремо не виділяємо
первинні		

Щодо центрів торговельного обслуговування населення Рівненської області, що розташовані поза її межами, то найбільше жителів Рівненщини за покупками їздять до Луцька (понад 50 тис. осіб), до Нетішина та Бродів (понад 30 тис. осіб), до Новограда-Волинського (понад 20 тис. осіб); до таких як Любешів та Почаїв від 5 до 10 тис. осіб; до Шумська, Олевська, Городниці та республіки Білорусь – до 3 тис. осіб.

Аналіз структури торговельної системи в розрізі адміністративних районів Рівненської області показав, що побудова ієрархії торговельних центрів відбувається за певними закономірностями і між кількістю торговельних вузлів, торговельних центрів, кущових та інших торговельних пунктів існує взаємозалежність. Проте, варіація цих пропорцій залежить від особливостей системи розселення – зокрема, від густоти поселенської мережі.

Таким чином, система торговельного обслуговування населення Рівненської області розвивається відповідно до основних закономірностей територіальної організації сфери послуг. Результати дослідження підтвердили дієвість теоретичних моделей територіальної організації торговельного обслуговування населення і практичних результатів у

вигляді ієрархічної структури центрів торговельного обслуговування населення Рівненської області.